

Zuylenburgh

Prominent in het dorp Oud-Zuilen ligt, recht tegenover de brug, het huis **Zuylenburgh**. Ondanks de opvallende ligging en de allure van het huis, was er tot voor kort nauwelijks iets bekend over dit pand. In opdracht van de huidige eigenaar heeft ondergetekende archiefonderzoek verricht, om het verleden van **Zuylenburgh** en haar bewoners uit de doeken te doen. Van dit onderzoek volgen hier de resultaten. De belangrijkste bron bleek het archief van slot **Zuylen** te zijn, dat zich in het Utrechts archief bevindt. Slot **Zuylen** was van 1665 tot 1952 eigendom van de familie van Tuyll van Serooskerken.¹ Deze familie bezat vroeger een zeer groot deel van Oud Zuilen, waaronder het terrein van **Zuylenburgh**, dat grensde aan het terrein van het slot. Het huidige huis is ook gebouwd door een Van Tuyll, en gedurende 190 jaar (van haar ruim 250 jaar durende bestaan) is het in bezit geweest van de familie Van Tuyll van Serooskerken, hoofdzakelijk als buitenverblijf dat meestentijds verhuurd werd. Vandaar dat dit huis relatief goed gedocumenteerd bleek.

In de doorzochte ‘Vechtstreek’ literatuur: Van der Aa, Christemeyer, Craandijk, Lutgers, Van Luttervelt, *Plaatsen aan de Vecht* en het wijkboek Utrecht werden geen gegevens aangetroffen. Bij onderzoek op internet wordt de valse hoop gewekt dat er vrij veel te vinden is over **Zuylenburgh**. Deze informatie betreft echter twee gelijknamige gebouwen. Ten eerste het versterkte huis aan de Langbroekerwetering in Overlangbroek, daar gelegen naast de kerk. Ten tweede het **Huis Ter Meer**, het verdwenen kasteel van Maarssen, dat in de 16de eeuw Zuylenburgh werd genoemd door de toenmalige eigenaar, Steven van Zuylen van Nijevelt. Bij Monumentenzorg is slechts een summiere beschrijving van het huis te vinden, die een datering van circa 1750 geeft.² Het recentelijk uitgekomen boek ‘Maarssen, geschiedenis en architectuur’ gaf enige informatie, echter alleen over de eigenaren in de tweede helft van de 18de eeuw.

Topografisch onderzoek

Bracht het literatuuronderzoek niet veel licht, onderzoek naar topografische kaarten en prenten leverde meer op. Een kaart van Balthasar Lobé uit circa 1650³ (afb. 1) toont het terrein rond slot **Zuylen**. De bezittingen van het slot zijn gemerkt met een letter. Het terrein waar **Zuylenburgh** op staat bevat geen

Afb. 1. Kasteel Zuylen met aan de Vecht het rechthuis, de kapel en enige huizen. Bij de brug over de Vecht tussen het jaagpad en de Dorpsstraat staat een nu verdwenen huis ten zuiden van de brug. Kaart van Balthasar Lobé ca. 1650 (HUA, kaartboek Zuilen, inv.nr. 283)

Afb. 2. Caerte van de Vrijheid der stad Utrecht uit 1696 (naar de situatie van 1539) door C. Specht.

letter, maar de tekst ‘Deze erven zijn alle erfpagt’. Te zien is dat er een vorm van bebouwing bestond nabij de brug, op de plek waar nu de straat of de tuin van **Zuylenburgh** is.

Op de kaart van C. Specht, *Caerte van de Vrijheid der stad Utrecht uit 1696 (naar de situatie van 1539)* (afb. 2) is te zien dat het perceel van **Zuylenburgh** geen bebou-

wing bevat en met bomen is omzoomd. Gezien een weggetje dat over dit perceel naar het slot loopt, is dat waarschijnlijk bezit van het kasteel.⁴ Deze kaart is getekend naar de situatie van 1539. Welke delen nog dateren uit die tijd of welke delen aangepast zijn in de versie van 1696 is niet met zekerheid vast te stellen. Op de kaart van Isaac Tirion uit 1757, 'Kaart van de stad Utrecht en van derzelver vrijheid' zijn enkele panden ingetekend langs de Dorpsstraat, maar is niet duidelijk of een van die panden op de plek staat van Zuylenburgh.⁵ De kaart lijkt over het algemeen niet heel nauwkeurig, een euvel dat meer 17de en 18de eeuwse kaarten van dit gebied vertonen. Die geven soms gebouwen niet of niet op de juiste plaats weer, geven soms een naam zonder bijbehorend gebouw of lijken dezelfde plek met meerdere namen aan te duiden.⁶

Een aantal prenten en tekeningen geven meer inzicht. Er bestaan daar diverse van met een zicht op Oud-Zuilen, waarbij **Zuylenburgh** echter, vanwege het gekozen zichtpunt van de maker en vanwege de aanwezigheid van lom-

Afb. 3. Gravure nr. 7 uit *De Zegepraalende Vecht* uit 1719 door Daniel Stoopendaal van het dorp Zuylen, met boven het rechthuis uitstekend het dak met schoorstenen van **Zuylenburgh**. (Part. coll.)

Afb. 4. Gravure van een zicht op Zuilen door Dirk Verrijk uit circa 1743 met twee schoorstenen van **Zuylenburgh** zichtbaar. (KHA, Atlas Munnichs van Kleef nr. 642)

merrijke bomen, niet geheel te zien is. Het *Dorp Zuilen* door Daniël Stoopen-
daal uit *De Zegepraalende Vecht* uit 1719⁷ (afb. 3)⁸ en een prent van Dirk Ver-
rijk (afb. 4) van circa 1743⁹ zijn vanuit ongeveer hetzelfde gezichtspunt
weergegeven. Aan de rechterzijde, ongeveer op de plaats waar het huis nu
staat maar meer naar achteren gelegen, is op allebei de prenten te zien dat
er twee schoorstenen boven de bomen uitsteken. Gezien de hoogte hiervan
moet al in 1719 op de plaats van **Zuylenburgh** een flink huis hebben gestaan,
dat wat verder van de weg af lag dan het huidige pand. Een vage aandui-
ding van het dak toont dat dit veel smaller was dan het huidige dak, dat im-
mers vier schoorstenen heeft. Het vermoeden rijst hierdoor dat het huidige
huis een verdubbeling is van het oude naar voren toe, waarover later meer.
In 1756 tekende een anonieme kunstenaar (wellicht J. Versteegh) Zuilen zowel
vanuit het noorden als vanuit het zuiden.¹⁰ Op het zicht vanuit het zuiden is
goed te zien dat er inmiddels vier schoorstenen op het dak staan. Dit kan er op
wijzen dat het huis tussen 1749 en '56 vergroot (of waarschijnlijker nog) nieuw
gebouwd is. Ook is er een prent van Dirk Verrijk, gedateerd tussen 1760 en
1780, waarop eveneens vier schoorstenen zichtbaar zijn.¹¹

Afb. 5. Zicht op Zuilen door Petrus Josephus Lutgers, 1835/ 36. Slechts een stukje van een schoorsteen en het dak van **Zuylenburgh** zijn zichtbaar. (HUA, nr. 200998)

Jan Bulthuis koos in 1788 een standpunt veel dichterbij de brug waarop het huis door de aanwezigheid van bomen nauwelijks te zien is.¹² Ten slotte heeft Lutgers een zicht op Zuilen vervaardigd in 1835-'36. Hierop is ter hoogte van **Zuylenburgh** een deel van een laag dak met een schoorsteen te zien, maar dit lijkt niet op andere prenten vanuit dezelfde hoek getekend (afb. 5).

Hoewel er niet één prent is waar **Zuylenburgh** in zijn geheel op staat, geven de schoorstenen die boven de bomen uitsteken op de diverse prenten een indruk van de plek en het formaat van het huis.

Oorsprong van het huis

Het is niet precies bekend wie **Zuylenburgh** bouwde of wanneer. Zoals hierboven beschreven is het aannemelijk dat er in 1719 al een flink huis op dezelfde plaats stond, maar kleiner dan het huidige – één kamer diep. Uitgebreid onderzoek in de Dorpsgerechten leverde diverse transporten van huizen op in de jaren 1720-'30, maar door de omschrijving van de panden is niet te zeggen of

het hier **Zuylenburgh** betreft. Er zijn meerdere huizen die ‘omtrent de brugge’ en bezuiden de pastorie liggen, een boomgaard hebben of ‘van voor de straat strekken tot aan de lande van de heer van Zuylen’. Het is wel opmerkelijk dat het huis in die tijd geen naam had. De aan de overzijde van de Vecht gelegen buitens **Geitestein** en **Groenhoven** worden al in 1729 met deze namen in aktes genoemd. Het is duidelijk: **Zuylenburgh** was nog geen buitenplaats.

In het onlangs verschenen *Maarsssen, geschiedenis en architectuur* wordt aangenomen dat in 1737 Willem Witsen, schepen van Zuylen en Swesereng, en Neeltje Dirkze eigenaar van het huis waren. Dit blijkt uit een testament waarin gesproken wordt over een huis met stalling en een bakkerij met winkel in het voorhuis.¹³ Tevens wijst een verkoopakte uit 1754 van de erven van Willem Witsen, op het feit dat hij destijds eigenaar was. Al twee jaar voor die verkoopakte lijkt het er, opmerkelijk genoeg, op dat het huis in bezit is van Jan van Tuyll van Serooskerken, die geboren was op slot **Zuylen**, dat van zijn vader was. Te lezen is namelijk in een akkoord tussen hem en de kerkmeesters van de hervormde kerk d.d. 8 mei 1752 dat het huis zijn eigendom was: *J. van Tuyll van Serooskerken, generaal majoor in dienst dezer lande als eigenaar van zekere huijssinge erve en tuin in de dorpe Zuylen naast de pastorie gelegen ten eene, en de kerkmeesters als opzicht van deselve pastorie met ... goetvinden van de heer Diderik vT vS, Ambagtsheer van Zuylen, geacoordeerd en geconvenierd namelijk:*

Dat het erf of thuijn, leggende regt achter of ten eijnde der thuijn van den heere Generaal voornoemd, ter breette van desschelven strekkende tot teegen den sloot van het bosch gelege van den heer van Zuylen aan, met de schutting, heggen of bomen daarop ... van nu af aan en voor altoos zal behoren en in vollen vrije eigendom verblijven aan den heere generaal van Tuyll van Serooskerken zijn succesoren of regthebbenden.

*Waartegen den heere generaal aangenomen doen maken een houten schutting om te strekken tot gemeensame scheidung van de pastorije en het erf hem heere generaal alsnu com-peterende zullende ...*¹⁴ Deze pastorie was het naast **Zuylenburgh** gelegen huis **Swaenevecht**.

Zuylenburgh, dat toen nog niet zo heette, was dus in 1752 van Jan van Tuyll. Daar Jan in 1753 voor de tweede keer zou trouwen, is het goed mogelijk dat hij dit huis kocht om zich met zijn gezin dicht bij zijn ouderlijk huis – **slot Zuylen** – te vestigen, of in ieder geval een mogelijkheid wilde hebben in de buurt van zijn familie te vertoeven. Pas in 1754 verschijnt echter de koopakte waarin de erfgenamen van Willem Witsen een ‘huijssinge met stal en bakkerij, gelegen in den dorpe van Zuylen, aan den brug, voor aan de rivier de Vecht, strekkende tot achter aan de gemeene straat toe, wesende erfpagtgoed van de heer Ormea here van Papendorp op de last van een jaarlijkse erfpagt van een dubbele spaansche pistolet van gouden species’ verkopen. Het bedrag van een ‘dubbele spaansche pistolet’, een gouden munt die vanaf de 16de eeuw in Nederland in

gebruik was, komt men ook later tegen, in een akte van 1804. De bakkerij zou Jan van Tuyll in 1764 verkopen aan Jan Barreveld.¹⁵ Van Tuyll bezat overigens nog enkele huizen in de buurt van zijn pand. Zo is er een leenbrief van het huis **Oudegein** in 1754 ten behoeve van Jan van Tuyll van 'twee cameran met boomgaard, strekkende voor van de straat tot agter aan de lande van de heer van Zuylen, daar zuidwaarts Wermer Croese en de pastorie woning noordwaarts gelegen zijn.¹⁶

Gezien het feit dat Jan Maximiliaan zeer gefortuneerd was, is het waarschijnlijk dat hij het eenbeukige huis kocht en dit verdubbelde, om zijn gezin met vijf kleine kinderen in te huisvesten. Er zijn enkele, echter niet geheel overtuigende, aanwijzingen om aan te nemen dat het eenbeukige huis naar voren toe vergroot werd, een aannname die gedaan werd naar aanleiding van de plek van het huis op de diverse prenten en het aantal schoorstenen, zoals eerder beschreven. Zo is er ongeveer halverwege de noorder-zijgevel een scheidslijn te zien met aan weerszijden een verschillend soort baksteen. Ook is de tussenmuur in de suite op de begane grond relatief dik, en die zou daarom de oude buitenmuur kunnen zijn. De kelder bestaat uit meerdere ruimtes (waarvan een met een puntgave waterkelder) die in leeftijd niet gelijk zijn wat blijkt uit de verschillende balkconstructies. Geen van de kelderruimtes bevat gewelven, iets wat in de 17de eeuw voorkomt. Het lijkt er dan ook op dat de kelders 18de eeuws zijn, maar wel uit verschillende perioden dateren. Aan de kapconstructie is niets te zien van een eventuele uitbreiding. De kap is er in één keer opgezet en ook de bouw van de vier schoorstenen is op identieke wijze gebeurd. Er is dus geen 100% zekerheid over de bouw van het huis: het is ofwel naar voren toe verdubbeld en bij die verbouwing van een nieuwe kap voorzien, ofwel het is in één keer opgebouwd, maar dan wel ongetwijfeld op de restanten van een eerder, kleiner huis dat op deze plaats stond.

Opvallend zijn de bijzondere goothaken aan de zij- en achtergevels. Deze komen voor op alle panden die eens bij het slot (of de familie van het slot) hebben behoord. Zij zijn onder andere ook bij het verderop gelegen **Zuylenveld** – ook ooit bezit van de Van Tuylls – te zien en aan de muren van slot **Zuylen** zelf.

Hoe het ook zij, na de uitbreiding of nieuwbouw van het huis stond er een solide geheel, direct op de klei zonder funderingspalen en op een lichte verhoging gebouwd, met zware gemetselde kelders die zelfs bij een hoge waterstand van de Vecht geen druppel water binnenlieten.

Het ruim bemeten huis van circa 16 bij 16 meter telt op de begane grond rechts een kamer-en-suite, met een plafondblijst en deurprofielen die uit circa 1730 stammen. Links bevindt zich een voorkamer met een schouw uit 1740-'50 die gedecoreerd is met rocaillemotieven. Dan volgt een fraai trappenhuis dat naar de kelders en de eerste verdieping leidt. De zijanten van de trap naar de kel-

Afb. 6. Decoratie van de traptreden uit ca. 1730. (Foto auteur)

der toe zijn niet bewerkt, terwijl de decoratie naar de eerste verdieping toe aanzienlijk luxer is uitgevoerd (zie afb. 6). Hierachter bevindt zich de keuken, die oorspronkelijk een dienkeuken was. Een ruime, twee meter brede gang loopt door het midden van het huis. De trap leidt naar de verdieping met zes forse kamers waarboven een grote zolder met vier dienstbodekamers. De uitvoering van het huis is solide en niet overdadig. De plafonds zijn gedecoreerd met eenvoudig stucwerk en in de gang liggen marmeren tegels, waaronder een oudere rode plavuizenvloer ligt.

Jan Maximiliaan van Tuyll van Serooskerken (1710-'62)

Jan Maximiliaan van Tuyll van Serooskerken was geboren op **slot Zuylen** als vijfde van de tien kinderen van Reinoud Gerard van Tuyll en Isabella Agneta Hoeufft. Zijn oudere broer Diederik was de vader van Belle van Zuylen.¹⁷ Jan Maximiliaan woonde te Utrecht en trouwde in 1739 met Ursulina Christina Reiniera van Reede van Amerongen met wie hij vijf kinderen kreeg: Frederik Christiaan Hendrik (1742-1805), Maria Catharina (1743-'93), Reijniera (1744-

'91), Anna Elisabeth Catharina/Christina (1745-1819) en Reinout Diederik (1746-'84). De kinderen zouden hun moeder nauwelijks leren kennen: begin november 1747 overleed zij. Een kleine vijf jaar later, op 13 september 1753, trouwde Jan voor de tweede keer, met de zeer vermogende Johanna Elisabeth de Geer. Bij dit huwelijk liet Jan huwelijkse voorwaarden opstellen, met daarin een beschrijving van meubelen, inboedel en huisraad.¹⁸ Even voor dit huwelijk had Jan het huis dat later **Zuylenburgh** zou heten gekocht. Zijn tweede vrouw was het jaar daarvoor weduwe geworden van Walter Senserff, bewindvoerder van de VOC te Rotterdam. Het paar nam zijn intrek in het door hen in 1754 gekochte paleiselijke huis **Huguetan** aan het Lange Voorhout in Den Haag, tegenwoordig de zetel van de Hoge Raad. In 1758 kwam Jan in bezit van de ridderhofstad **Vleuten** en twee jaar later kocht hij de heerlijkheid Heeze en Leende en Zesgehuchten in Noord-Brabant en ging wonen op het bijbehorende, van oorsprong 13de-eeuwse kasteel, waarvóór rond 1660 door Pieter Post een nieuw bijgebouw werd neergezet dat even later is verbouwd tot hoofdwooning. **Kasteel Heeze** is overigens sinds 1760 tot op de dag van vandaag in handen van de familie Van Tuyll van Serooskerken.

Het feit dat Jan dergelijke grote en kostbare huizen bezat, betekende dat hij niet vast op **Zuylenburgh** woonde. Hij zal het huis waarschijnlijk gebruikt hebben voor korte verblijven tijdens familiebezoeken. Lang heeft Jan niet kunnen wonen op kasteel **Heeze**. Na twee jaar, op 18 december 1762, overleed hij vrij plotseling toen hij op slot **Zuylen** was, met achterlating van vrouw en kinderen. Twee dochters waren inmiddels getrouwd: Oudste dochter Maria Catharina met Christiaan Frederik Anthony Karel, graaf Bentinck, heer van Varel en Knipharten en Reiniera met diens jongere broer, Johan Albert, graaf Bentinck. Christiaan was een van de drie voogden van de overige, minderjarige kinderen en was tevens door zijn huwelijk met Maria Catharina mede-erfgenaam. Twee andere voogden waren Jans twee oudste broers Diederik Jacob Van Tuyll en Hendrik Jacob van Tuyll, 'generaal majoor van de cavalerie ten diensten deeser landen en generaal adjudant van zijne hoogheid heer prince van Orange en Nassau'. Jans later zo beroemd geworden nicht, Belle van Zuylen, dochter van zijn broer Diederik die op slot **Zuylen** woonde, was intens verdrietig na het overlijden van haar geliefde oom Jan. Zij was daar kennelijk bij aanwezig geweest, want zij schreef naar aanleiding van zijn dood: 'Waarom gaan we niet dood zoals we geboren worden? Hoe heerlijk moet het niet zijn te sterven zonder doodsstrijd en pijn en eenvoudig uit te doven? ...'¹⁹ Op 23 december werd Jan in de kerk van Zuilen begraven.

In het testament van Jan van Tuyll staan zijn bezittingen vermeld. Naast onder andere de riddermatige hofstad in Vleuten, vele obligaties, aandelen in de bank van Engeland, Oost-Indische Compagnie van Engeland, de W.I.C.

te Amsterdam en Middelburg, renten op het stadhuis van Parijs e.d., wordt **Zuylenburgh** beschreven: *Een huys, erve en tuyn, mitsgaders (=bovendien) een ledig erf tegenover dezelve huysinge, staande en gelegen in Zuylen, strekkende voor van de straat tot agter tegen het bosch van den hooged welgeb heer van Zuilen, belend ten zuyden de pastorije huizing en ten noorden het volgend perceel, op het staatboek folio 1 gemeld getaxeerd bij schout en schepenen van Zuylen volgens acte daarvan zijnde, dato 3 maart 1763 op een somma van 11.000 gulden.* Tevens bezat Jan diverse panden in Zuilen, grenzend aan **Zuylenburgh** of de tuin.²⁰

In totaal liet Jan een geldbedrag van ruim 700.000 gulden na, een bedrag dat naar huidige maatstaven zo'n 70 miljoen euro zou zijn. Met aftrek van de koop-som van de heerlijkheid Heeze-Leende bleef f511.340,- over, wat verdeeld werd tussen de weduwe (zij kreeg de helft) en de erfgenamen, die de andere helft mochten delen. De kinderen kregen nog f100.000,- vergoeding van de aangekochte heerlijkheid en f5000,- voor inboedel, goud en zilverwerk, in totaal dus f360.670,-. Wie **Zuylenburgh** erfde, staat nergens vermeld. Uit een latere akte zou blijken dat zijn oudste zoon Frederik eigenaar zou worden van dat huis. Het kan zijn dat hij het huis uit de erfenis heeft gekocht van zijn erfdeel in geld. In een boedelscheiding staat uitgebreid de verdeling van de juwelen beschreven, en de beschrijving van de kleding van Jan van Tuyll, die voor 700 gulden gekocht werd door de Joodse bankier Boas.

Frederik Christiaan Hendrik van Tuyll van Serooskerken (1742-1805)

De eerste tijd na Jans' overlijden bleef in ieder geval weduwe Van Tuyll eigenares van het huis, wat blijkt uit rekeningen uit die tijd, gericht aan de weduwe van Tuyll. Zo stuurde loodgieter Molenaar aan haar een rekening *voor diverse werkzaamheden: 'nieuwe emmer in de pomp, in 't groote huys de pomp, in de kleijne keuken een nieuwe emmer daarin gemaakt, 18 cent; en in de grote keuken een nieuwe ... en een nieuwe bol in de pomp gemaakt, lekkage op 't groote huys gerepareerd.* Aan de kerk moest in deze jaren nog erfpacht betaald worden: *rekening 1762-1763: debet aan de kerkmeesters van Zuilen wegens 2 jaar erfpagt jaarlijks f 15-18ct.* Gezien het geringe bedrag lijkt het niet waarschijnlijk dat het hier gaat om erfpacht van het hele grondgebied, eerder van een klein deel.

De weduwe Van Tuyll bleef wonen op kasteel **Heeze**. Dit zou na haar overlijden overigens door een slechte onderlinge verstandhouding niet in handen komen van de oudste zoon Frederik, maar van de jongste, Reinout Diederik.²¹ Frederik werd wel eigenaar van het huis **Zuylenburgh**. De weduwe Van Tuyll haalde in het voorjaar van 1763 haar persoonlijke zaken uit het huis. Dit blijkt uit een rekening van 11 maart van dat jaar, waarin gefactureerd wordt voor 2,5 dag werk aan 'de kisten voor de schilderijen en het inpakken'. Daarna werd er wat opgeknapt aan het huis voor de nieuwe huurder: Hendrik Jacob van Tuyll, oom

Afb. 7. Nis op de eerste verdieping met stucwerk in Lodewijk XVI-stijl, circa 1680.
(Foto auteur)

en tevens voogd van de kinderen, die van 1 mei 1763 tot '67 voor 400 gulden per jaar het huis betrok. In 1765 en '66 werden wederom enkele zaken aan het huis veranderd en opgeknapt. Zo zijn er facturen, gericht aan de 'erven van Jan van Tuyll' uit die jaren waaruit blijkt dat er aan het huis, het koetshuis, de stal, de schutting, het hondenhok en het bakkershuis maandenlang diverse werkzaamheden zijn verricht: *aan de schutting en op 't groote huys, in 't groote huys aan een nieuwe pomp, planken in de goot leggen boven 't coetshuys, paardestal en bakkershuys.* Aan de trap werd dagenlang gewerkt (of de trap verfraaid werd of dat een nieuwe trap werd geplaatst, is niet duidelijk), evenals aan luiken en glasramen onder de trap. Tevens werden stenen uit de steenoven (1000 klein rood, 6 wagens savaarde, 900 drieklassoore, 200 kleine bleek) en eiken planken geleverd, werd een gat in de kelder gebroken en werden reparaties verricht aan de pomp en de straat, aan de mestbak, aan de schoorsteen en het dak, aan de stenen voet onder de trap en aan de asbak (vuilnisopslagplaats voor de gemeente, die jarenlang de grond hiervoor huurde van de eigenaar).²²

Dat Frederik ging wonen in zijn nieuwe bezit is niet waarschijnlijk. Hij was immers officier (vanaf 1785 kolonel-commandant) bij het regiment van de cavalerie van Van Tuyll. Het kan zijn dat hij het huis steeds verhuurde. In 1784 wordt namelijk Hermanus van Vianen, raadsordinaris aan het hof van Utrecht, als bewoner van het huis vermeld.²³ Wellicht is het tijdens zijn bewoning geweest, dat het huis verfraaid werd.

Afb. 8. Decoratie van de middenrisaliet met links en rechts een deel van de hanekam zichtbaar boven het venster (eigen foto).

Rond 1780 zijn namelijk diverse stucversieringen aangebracht in de dan heersende Lodewijk XVI stijl. Zo is op bijgaande foto de nis in de gang op de eerste verdieping te zien, gedecoreerd met een medaillon, strikken en guirlandes (afb. 7). Wellicht zijn toen ook de marmeren tegels in de gang gelegd. Deze zijn namelijk over een eerdere, roodplavuizen vloer, gelegd. Ook de decoratie aan de voorgevel, rond het raam boven de hoofdtoegang, is rond 1780 aangebracht. Achter de gesneden boog boven het venster in de middenrisaliet is duidelijk een deel van een hanekam te zien (de schuin gemetselde bakstenen boven het venster, zie afb. 8). Indien de raamdecoratie tijdens de bouw van het huis was aangebracht, zou men er zeker voor zorg gedragen hebben dat deze hanekam uit het zicht gebleven was.

De houten trap op de bel-etage is weer anders geornamenteerd dan het stucwerk in de gang daar en bevat zowel Lodewijk XV als Lodewijk XVI elementen, hetgeen op een datering rond 1760 duidt. Mogelijk is de trap bij de werkzaamheden in 1766 in **Zuylenburgh** geplaatst (afb. 6).

Cornelis Backer Hendriksz (1766-1819) en G.N. Laan (1785-1855)

In 1805 overleed Frederik van Tuyll. Vlak hiervoor moet hij **Zuylenburgh** verkocht hebben, klaarblijkelijk aan Anne Molenaar en Albert Verhoesen. Op 28

januari 1804 verkochten deze twee het pand namelijk aan jonkheer Cornelis Backer Hendriksz voor 13.700 gulden. In de koopakte werd het beschreven als *een buijtenplaats met zijne huijsinge en verder getimmerte, tuijn, bepooting en beplanting, item een koetshuis, stallinge, mitsgaders huisinge*. Een maand later verkocht Willem Nicolaas Pesters, heer van Cattenbroek aan Albertus Verhoesen ten behoeve van Backer een erfpagtcanon van een dubbele Spaansche pistolet *gaande uijt zeker erf geleegeen tot Zuijlen, omtrend de brugge, daar een huijzinge, kamer en stal op staat, daar de gemeene weg oostwaarts, de erfgenamen van Jan Sonisse zuidwaarts, 't Zandpad westwaarts en de gemeene weg na de brugge noordwaarts naast gelegen zijn, voor de somma van driehonderd gulden*.²⁴

In 1819 overleed jonkheer Backer. Zijn weduwe, Agnes Maria Dedel (1767-1827), en hun vier kinderen Jacoba Elisabeth, Henrik, Jacob Willem en Agnes Maria bleven nog zes jaar in het huis wonen. In 1825 werd het huis echter voor 8.600 gulden verkocht aan Gijsbert Nicolaas Laan, 'controleur directe belastingen, in- en uitgaande rechten en accijnzen te Breukelen'. Deze kocht: 1) *het huis Zuilenburg mitsgaders twee woningen, die thans bewoond worden door Jan van Dusschoten en Jan de Vries* [met verdere beschrijving omgrenzing], 2) *de stalling, koetshuis en andere woningen gequoteerd nr. 24, belendend ten zuiden en ten oosten aan de gemeene weg, ten westen aan het jaagpad en ten noorden aan het erf van den heer de Diaconier*, 3) *een aschbak, staande ten noorden van gemelde stal*.²⁵ In dit contract wordt voor het eerst de naam **Zuylenburgh** gebruikt.

In het koopcontract stond verder vermeld dat 'de drie woningen en de tuin' waren verhuurd tot 1 november en dat zowel de zonnestores als de winterluiken en het losse schot, alle gedeeltelijk in het perceel nr. 24 liggend, ook onder de koop vielen. Laan woonde hiervoor in Loenen, was twee jaar voor de aankoop van dit huis getrouwd en had kort voor de aankoop een dochter gekregen. Tijdens zijn Zuilense periode zouden nog twee kinderen geboren worden. Ook was hij gedurende vrijwel de gehele periode op **Zuylenburgh** lid van de Provinciale Staten van Utrecht.²⁶ Tijdens de jaren dat Laan het pand bewoonde, is er nieuw behang aangebracht; bij de restauratie in 2006 zijn onder de betengeling een aantal brieven en nota's van ontvangen belastingen uit 1832-'34 teruggevonden. Deze werden blijkbaar als opvulling gebruikt. Het is mogelijk dat Laan ook de ramen aan de voorzijde vervangen heeft. Deze daten, gezien de dunne middenstijl, uit circa 1830.

Laan verzocht in 1826 om verlegging van de straat voor zijn huis. Dit verzoek werd ingewilligd, maar zou in later jaren een paar keer tot problemen leiden over het eigendomsrecht van de weg tussen eigenaar en gemeente en kwesties over het onderhoud ervan. In de O.A.T. (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels) van Zuilen in 1832, het jaar dat het kadaster werd ingevoerd, staat **Zuylenburgh** vermeld onder de kadastrale nummers A 144 (huis en plaats), 145 (plezier-

tuin) en 146 (tuin). Laan bezat tevens A 130-132, twee huizen en een deel van de weg. Later zijn deze kadastrale nummers enkele malen omgenummerd.

Johanna Maria van Tuyll van Serooskerken (1783-1847)

In de 17 jaar dat Laan op **Zuylenburgh** woonde steeg de waarde van het huis aanzienlijk: Op 29 april 1843 verkocht hij het huis namelijk voor 15.500 gulden aan Johanna Maria van Tuyll van Serooskerken, die hiervoor woonde op de buitenplaats **Vrijheidslust** in De Bilt. Zo' n 80 jaar na dato was het huis dus terug in handen van de familie Van Tuyll van Serooskerken.²⁷ Uit het koopcontract, verleden bij notaris François Ludolf Tissot van Patot, notaris in het arrondissement Utrecht, standplaats Maarssen, staat het pand als volgt beschreven: *De buitenplaats genaamd Zuylenburg bestaande uit deszelfs kapitale dubbele heerenhuizinge met de daarbij aanwezige jalousien, en de spiegel voor de schoorsteen in de groote zijkamer staande, verder koetshuis en paardenstal, eenen grooten tuin met wandeling achter gemelde huizinge, en de zich daarin bevindende vruchtboomen en andere, broeijerij en menagerie, voorts acht ramen van de druivenkast, twee ramen van de bloemenbak en alle verdere losse ramen plat glas dat zich aldaar bevindt, benevens eene gemetselde aschbak staande ten noordoosten van het dorpschool en gelijk al de boomen en houtgewas welke verder om en op het gekochte staan en zich bevinden.*

In een andere notariële akte omtrent de verkoop wordt nog vermeld dat 'de aschbak tot 1 mei 1847 in huur van het gemeentebestuur blijft ad 13 gulden per jaar'. Tevens wordt hierin vermeld dat de koper verplicht is onderhoud aan de scheidingsmuur tussen de pastorie en de stenen wal aan de Vecht te doen verrichten.²⁸

Slechts vier jaar kon Johanna Maria genieten van haar verblijf in Zuilen. Zij overleed op 2 maart 1847 vrij onverwacht – ongehuwd en kinderloos – in Den Haag, waar zij tijdelijk verbleef, en liet **Zuylenburgh met tuin, stal en koetshuis en alle meubilair en andere goederen die zich daarin bevonden mogen worden op het ogenblik van mijn afsterven** na aan haar broer, Willem Reinoud baron van Tuyll van Serooskerken, generaal in Engelse dienst. Na haar overlijden werd een complete boedelbeschrijving gemaakt van al hetgeen zich op dat moment in huis **Zuylenburgh** bevond. De beschrijving geeft een beeld van een vrij aanzienlijke inboedel, waarvan de waarde ongeveer een kwart van die van het huis was. Zo bevonden zich in de 15 bij naam genoemde ruimtes naast gebruikelijke meubelen onder andere schilderijen kostbare boeken (f100,- voor een gevulde boekenkast), ivoren werkmandje (f24,-), veel porselein, zilver, kleden, kastjes, fauteuils en commodes. Verder waren er meer dan 200 servetten aanwezig, en blijkt dat textiel in die dagen een duur goed was. Een tafellaken kostte f4,-; evenveel als een fauteuil.

Willem Reinoud van Tuyll van Serooskerken (1777-1864)

Willem Reinoud zou niet gaan wonen op **Zuylenburgh**. Hij was een jaar eerder getrouwd met Maria Deutz van Assendelft en het – kinderloos gebleven – paar woonde in Engeland, waar Willem ('Sir William') vanaf 1804 carrière had gemaakt in het Engelse leger. In 1846, het jaar van zijn huwelijk, was hij generaal-majoor geworden, hierna luitenant-generaal en vanaf 1854 generaal. Aan het eind van zijn leven woonde hij tijdelijk in Den Haag, aan de Lange Houtstraat 2. Ongetwijfeld zal Willem Reinoud wel verbleven hebben op **Zuylenburgh**. In 1850 kocht hij in ieder geval voor 2000 gulden de drie arbeidershuisjes met tuin die ten noorden van **Zuylenburgh** liggen (sectie A 147 t/m 150) erbij. Willem Reinoud overleed in 1864.

In zijn testament had Willem Reinoud bepaald dat het hele vruchtgebruik van zijn erfenis alsmede de winst van zijn goederen en effecten zouden gaan naar zijn vrouw Maria, iets wat ook al tien jaar eerder in de huwelijksvoorwaarden was vastgelegd. Voorts legateerde hij zijn hele inboedel aan zijn vrouw, behalve de familieportretten, die na het eindigen van het vruchtgebruik naar slot Zuylen moesten. De ouderportretten moesten echter meteen naar zijn zuster, douairière Jacoba Elisabeth van der Capelle gaan. **Zuylenburgh**, omschreven als *huis, erve en tuin te Zuylen met de daartoe behorende gebouwen, genaamd Zuylenburgh*, alsmede de door hem aangekochte belendende twee huizen te Zuilen en hofstede **De Ham** te Vleuten, werden gelegateerd aan zijn neef Willem René, grootmeester bij Z.M. de koning.

Uit de verdere bedeling aan derden in zijn testament, blijkt dat Willem Reinoud een gulle man was, die goed aan zijn personeel dacht. Zijn dienstbodes en tuinman of hun weduwen/weduwaren kregen 200 gulden voor elk jaar dat zij in vaste dienst waren geweest, de arbeiders in vaste dienst te Zuilen ontvingen 50 gulden per dienstjaar.

Daarbij was hij blijkbaar nogal vrij in de godsdienstige leer, want hij schonk zowel aan de gereformeerde als aan de R.K. kerk: 1000 gulden aan de gereformeerde diaconieën van respectievelijk Den Haag, Westbroek, Zuilen en de R.K. diaconie armen van Zuilen en Maarssen. Verder schonk hij 9000 gulden aan de door hemzelf en zijn zuster opgerichte bewaarschool te Zuilen, plus het huis waarin de school was gevestigd. Een van de voorwaarden was wel dat de school op dezelfde voet door zou gaan, toegankelijk voor kinderen van alle gezindten.

Onder last van vruchtgebruik benoemde Willem Reinoud als erfgenamen voor de niet eerder benoemde zaken: voor 1/3 zijn zuster Jacoba Elisabeth, voor 1/3 de kinderen van zijn overleden broer Carel Emanuel en voor 1/3 de kinderen van zijn overleden broer Reinout Gerard.

Zijn lievelingsneef was duidelijk Willem René van Tuyll, de zoon van zijn broer Carel (de zoon van broer Reinout heette ook Willem René). Deze erfde immers niet alleen alle bovengenoemde onroerende goederen waaronder **Zuylenburgh**, maar werd tevens genoemd als opvolger van Willems vrouw, die als executeur testamentair benoemd was (samen met C. Oortman, cassier) indien zij zou komen te overlijden.

Willem René van Tuyll van Serooskerken (1813-'78) (afb. 9)

Ook al had Willem René **Zuylenburgh** geërfd, zijn tante Maria had zolang zij leefde het vruchtgebruik. Tot haar overlijden, in 1871 op huize **Rijngeest** te Oegstgeest, kon hij dus niet vrijelijk over het huis beschikken. Na de dood van Maria werd een verkoopacte opgemaakt waarin **Zuylenburgh** verkocht werd aan Willem René voor 17.000 gulden: *De buitenplaats genaamd Zuijlenburg met dubbele heerenhuizinge, stallingen, broeierij en verdere getimmerten, tuin, erf en grond, met de muur en schutting welke dienen tot afscheiding van den tuin der pastorie van de Hervormde Gemeente van Zuijlen, aan de rivier de Vecht, strekkende uit dezelve rivier de Vecht tot aan de eigendommen van den heer kooper en verder twee naast elkaar staande huizen met erven, grond, tuintje en weg, strekkende vooruit de Dorpsstraat tot aan den eigendom van den heere kooper, aldus de koopakte d.d. 26 juni 1872.*²⁹

Willem René verhuurde **Zuylenburgh**, wat blijkt uit de registers onroerende goederen.³⁰ Van 1872 tot en met mei '77 was de heer B. Langeveldt huurder, voor f560,- per jaar. In deze jaren werden er diverse timmer-, smids-, metsel-, loodgieters- en verfwerkzaamheden aan het huis verricht. Een jaar lang worden er geen huurinkomsten vermeld, maar in mei 1878 werd het weer verhuurd, echter nu voor het veel lagere bedrag van f175,- per half jaar. Tot en met mei 1891 bleef het huis verhuurd, waarbij alleen de naam van de huurder in 1886 bekend is. Die huurder was de weduwe van Daniel Boissevain, geboren Lütge, die het huis voor 250 gulden huurde.³¹ Van 1892 tot '98 was er geen sprake van verhuur en stond het huis vermoedelijk leeg.

Willem René had een groot bezit aan land opgebouwd, alleen al in de provincie Utrecht bezat hij ruim 500 ha. met wat daar op stond en ook in Wassenaar, Naaldwijk, 's Gravesande en Den Haag bezat hij onroerend goed. Op 29 oktober 1878 overleed hij op slot Zuylen. In de memorie van aangifte van de nalatenschap van Willem René staat onder nummer 6 van de onroerende goederen **Zuylenburgh** beschreven: *een buitenplaats genaamd Zuylenburgh gelegen onder de gemeente Zuilen in het dorp, bestaande uit huis, stal en koetshuis, terrein van vermaak, boomgaard, moestuin en schuur, tesaam groot 1 ha 37 are en 10 centiare waardig geschat met de daarop aanwezige boomen en ander houtgewas 14.000 gulden.*³²

Afb. 9. Willem René baron van Tuyll van Serooskerken, olieverf op doek, 148x118 cm. door Christoffel Bisschop (1828-1904) (coll. Stichting Slot Zuylen)

Zijn weduwe, Françoise Margaretha van Weede, had in 1883 haar testament laten op maken, waarin zij *al mijne onroerende goederen gelegen onder Zuylen, Westbroek en Utrecht*, waaronder **Zuylenburgh** legateerde aan een achterneef van haar man, Frederik Leopold Samuel Frans, oudste zoon van Frederik Christiaan Hendrik en vrouwe Henriette van Pallandt. Françoise stierf kinderloos op 27 januari 1899. In haar nalatenschap wordt **Zuylenburgh** voor het eerst als ‘**Groot Zuylenburgh**’ aangemerkt: *Het huis Groot Zuylenburgh met stal en koetshuis, plaats, tuin en verder aanbehoren*. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de bouw van villa ‘**Klein Zuylenburgh**’, eveneens in haar bezit. Dit huis was in 1860 door haar man aan de overkant van de straat gebouwd, naar men zegt als huisvesting voor zijn ongetrouwde zusters. In de lijst van haar onroerende goederen staat bij ieder huis vermeld dat het verhuurd is, met de naam van de huurder. Alleen bij **Groot Zuylenburgh** staat niets vermeld. Wellicht valt ook hier uit weer te concluderen dat het huis als zomerverblijf door de eigenaar gebruikt werd.

Zuylenburgh werd in de nalatenschap geschat op een bedrag van 8.800 gulden. De verdeling van de opbouw van deze prijs is interessant. Het blijkt dat het huis geschat werd op 4000 gulden, de grond op 3000 gulden en het hout op 1800 gulden!³³

Frederik Leopold Samuël Frans van Tuyll van Serooskerken (1858-1934) (afb. 10)

Neef Frederik L.S.F. erfde het huis na het overlijden van Françoise in 1899. Vrijwel direct verkocht hij enkele onderdelen van **Zuylenburgh**, te weten een deel van de moestuin (A 356) en de schuur (A 355). In datzelfde jaar werd een prachtige kadastrale tekening van Oud-Zuilen vervaardigd (afb. 11). Hierop is te zien dat een wandeling is ingetekend in de tuin, die op verschillende plaatsen direct naar het terrein van slot Zuylen loopt.³⁴

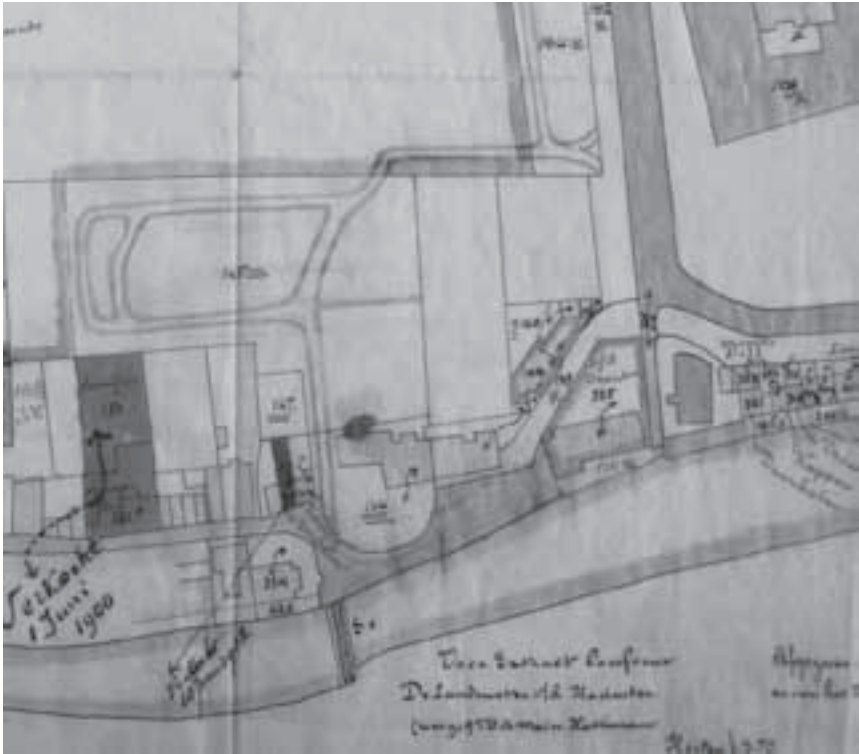
In 1902 zou Frederik de bewaarschool (A149) verkopen aan de 'Vereeniging tot Verzekering van het duurzaam bestaan der bewaarschool te Zuilen'.³⁵ Waarom de schenking van het huis aan de bewaarschool door Willem Reinoud niet door was gegaan, staat nergens vermeld. In datzelfde jaar waren er problemen over de grenzen van zijn perceel met de eigenaren van aanpalende percelen,

de gemeente en de kerk, en over het onderhoud van de walmuur langs de Vecht. Bij Raadsbesluit³⁶ werd bepaald dat Frederik van Tuyll het onderhoud van de houten beschoeiing op zich moest nemen en de gemeente Zuilen dat van de weg en de stenen walmuur. De gemeente mocht wel de oever als los- en laadruimte blijven gebruiken, als het uitzicht maar niet belemmerd werd. Frederik deed hierbij afstand van alle rechten op de grond bij de oever.³⁷

Dat Frederik in die tijd vaste bewoner van **Zuylenburgh** was, is niet waarschijnlijk. In ieder geval woonde hij van 1897 tot '99 in Almelo, wat blijkt uit zijn brievenboeken uit die periode.³⁸ Ook in 1903 woonde hij nog in Almelo waar hij het beroep van civiel ingenieur uitoefende, volgens de uittreksels uit de 'kadastrale leggers van Zuilen en Catharijne met betrekking

Afb. 10. Frederik Leopold Samuël Frans baron van Tuyll van Serooskerken, olieverf op doek, 82x66 cm. door Henriëtte Wilhelmina van Marken (1877-1940). (Coll. Stichting Slot Zuylen)

Afb. 11. Kadastrale kaart uit 1899 met ingetekende wandeling in de tuin van Zuylenburgh. (HUA, archief huis Zuilen, 330-3)

tot de bezittingen van de heren van Zuilen' uit 1903.³⁹ Hieruit blijkt ook dat een kadastrale omnummering in dit jaar plaats vond, waarbij A 144 (het huis **Zuylenburgh**) omgenummerd werd tot A 437.

Frederik werd in de jaren vlak na 1910 burgemeester van Zuilen. Hij kocht in die tijd (in 1914 en '16) onder meer zes huizen aan de Dorpsstraat. In 1919 verliet Frederik met zijn vrouw Johanna gravin Schimmelpenninck Zuilen. Johanna maakte een jaar later haar testament op. Hierin legateerde zij het levenslange vruchtgebruik van haar nalatenschap aan haar man. Hij heeft dit legaat na haar overlijden, in 1922, echter NIET aanvaard. Hij was inmiddels 'zonder woonplaats en reizende in het buitenland'. Bekend is dat hij aan astma leed en hiervoor diverse keren voor langere tijd in kuuroorden, o.a. Davos, verbleef.

Als enige erfgenaam had Johanna hun zoon Frederik Christiaan Constantijn benoemd. Bij de boedelscheiding na Johanna's overlijden, in 1922, werd bepaald dat haar man een aantal beschreven meubels, zilver, kachels, koffers, vier slaapkamerameublementen en dergelijke erfde, met een totale waarde van f32.500,-. Al het overige ging naar hun zoon F.C.C.⁴⁰

Zo'n anderhalf jaar na het overlijden van Johanna hertrouwde Frederik L.S.F. met jonkvrouwe Judith Calkoen. Aan het einde van zijn leven woonde hij in Italië. Daar overleed hij te Locarno in 1934, waarna hij werd begraven te Muralto. Blijkbaar was hij langere tijd voor zijn overlijden al ziek, want hij heeft diverse brieven nagelaten met daarin schetsontwerpen voor zijn graf en aanwijzingen over het verloop van de begrafenis.⁴¹

Frederik Christiaan Constantijn van Tuyll van Serooskerken (1886-1958) (afb. 12)

Frederik C.C. doorliep de Landbouwschool in Wageningen. Direct na zijn afstuderen, in 1910, werd hij benoemd tot secretaris in Westbroek en Achtienhoven, (volgens tegenstanders omdat zijn vader daar ambachtsheer en president kerkvoogd was). In 1913 werd hij burgemeester van Abcoude. In

Afb. 12. Frederik Christiaan Constantijn baron van Tuyll van Serooskerken. olieverf op doek, 66x56 cm. door Frans David Oerder (1867-1944). (coll. Stichting Slot Zuylen)

1921, hij was inmiddels burgemeester van Zuilen en woonde op het slot dat hij huurde van zijn vader, kocht hij van zijn vader al diens bezittingen in Oud-Zuilen en alle heerlijke rechten. Ook **Zuylenburgh** staat vermeld in de lange rij van kadastrale nummers die verkocht werden. Vader Frederik vertrok in dat jaar naar het buitenland, maar bleef in gedachten en op papier betrokken bij de gang van zaken in Oud-Zuilen. Diverse brieven zijn bewaard waarin vader zijn zoon vragen stelt over de bedrijfsvoering en zijn hulp hierbij aanbiedt, wat niet altijd in dank aanvaard werd. Uit alles blijkt toen al de financiële druk om alle bezittingen in stand te houden.⁴² Deze druk werd blijkbaar op termijn te hoog; in 1951 besloot Frederik C.C. het slot en de tuin onder te brengen in een stichting.

Afb. 13. Burgemeester O. Norbruis, zijn vrouw en vier van hun zes kinderen in de voorkamer op Zuylenburgh, rond 1939. V.l.n.r.: Emma, Jan, Jis, Dick, mevrouw Norbruis en op de achtergrond burgemeester Norbruis.

Frederik heeft **Zuylenburgh** steeds verhuurd; vanaf 1935 tot '53 aan de familie Norbruis. De huurprijs was bij aanvang van deze periode f800,- per jaar. Obbe Norbruis (1894-1970) was in deze jaren burgemeester van Zuilen. Hij was in 1935 met zijn familie uit Schoonebeek gekomen en startte zijn ambtelijk leven in Oud-Zuilen met **Zuylenburgh** als privé basis. Op bijgaande foto (afb. 13) is een deel van de familie Norbruis te zien, vermoedelijk in 1935 kort na de verhuizing. Aan het eenvoudige meubilair dat de familie meegenomen had uit het arme Drenthe, is goed te zien dat het beroep van burgemeester toen geen vetpot was.

Toen Oud-Zuilen in 1953 opging in de gemeente Maarssen verloor Norbruis zijn functie en verliet hij **Zuylenburgh**. Jaren later schreven hij en twee zoons hun herinneringen op aan het huis waar zij zo lang hadden gewoond (zie bijlage 2 en 3). In deze persoonlijke verhalen is onder andere een uitgebreide beschrijving van het huis te lezen:

‘Alles was groot: het huis, de schuur, de tuin en de daar aanwezige woudreuzen. Men stapte het huis niet binnen, maar men betrad het. Via de treden van de

stoep en de zware voordeur ging men de hal binnen. Wij noemden het de gang en dat was het ook, maar wel erg breed en lang, met een witmarmeren vloer en aan het eind de glazen tuindeuren. De eerste deur rechts naar de woonkamer, de eerste deur links naar “vaders kamer”, De woonkamer en suite met de salon daarachter. Samen vormden zij een ruimte die ’s winters nooit echt warm te stoken was (centrale verwarming ontbrak). Tegenover de salon, de keuken. Dit was oorspronkelijk een dienstkeuken geweest. Van hieruit een trapje naar de leveranciers ingang en vandaar weer een trapje naar de oorspronkelijke keuken. Deze lag onder de dienkeuken en maakte deel uit van het keldercomplex dat onder het gehele huis lag. Hier was vroeger gekookt op een gemetseld fornuis dat nog functioneerde. Wie naar de kelder ging moest nader preciseren naar welke kelder. Er was een kelder onder de huiskamer, hier werden bliken stampot en stukken vet opgeslagen om in geval van evacuatie de vluchtelingen te voeden. Later werd er antraciet in gestort en aardappelen. Een kelder onder “vaderskamer”. Hier werd een rek getimmerd om gasmaskers op te slaan. Later werden hier appels bewaard. Bij gebrek aan kisten werd de hele kelder vol gestort met appels. De kelder onder de salon was in twee delen gesplitst. Het voorste deel voor weckflessen. In het achterste deel van alles, onder andere Keulse potten met zuurkool en eieren in waterglas. In mei 1945 werden de wapens van Duitse militairen hier opgeslagen’. Verder is onder meer te lezen dat **Zuylenburgh** tijdens de Tweede Wereldoorlog in gebruik werd genomen door een NSB-burgemeester en na de oorlog door de Engelsen als kantoor. Of dat de bellen in elke kamer hun eigen toonhoogte hadden, zodat de geoefende oren van het personeel in de keuken hoorden in welke kamer men hen verwachtte. Ook wordt verhaald over de klokkestoel op het dak, die daar in 1936 van af viel toen de klok te hard werd geluid uit blijdschap vanwege de verlovings van prinses Juliana. Tientallen persoonlijke herinneringen, waaruit een grote liefde voor het huis en de jaren daarin gewoond blijkt.

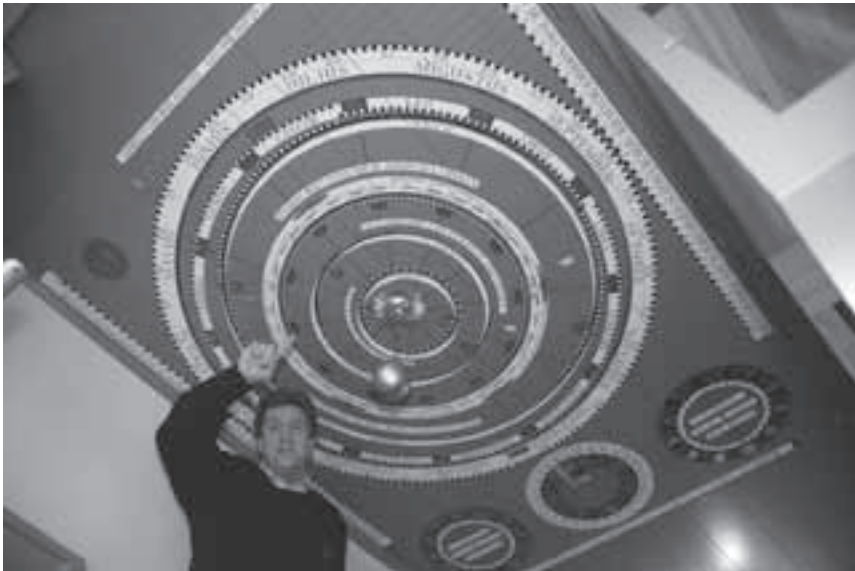
P. Bender

In 1960, twee jaar na zijn overlijden, werden de vele onroerend goed bezittingen van Frederik gelegateerd aan zijn vrouw, zes kinderen en twee kleinkinderen. **Zuylenburgh** behoorde hier vanzelfsprekend ook toe.⁴³ De erven verhuurden het huis tot 1981 en verkochten het een jaar later aan de heer P. Bender.⁴⁴ Hij heeft in het huis en het koetshuis enkele verbouwingen verricht waarvoor hij subsidie aanvraagde bij het ministerie van WVC, hetgeen hem niet verleend werd. Nadat Bender hiertegen in beroep was gegaan, heeft hij alsnog van de Provincie een subsidie à f26.732,- ontvangen.⁴⁵

*E.R. Degenaar (*1958) en L.A. Vrij (*1966)*

Veel deed Bender verder niet aan het huis. Toen de heer Degenaar en mevrouw Vrij het in 2005 kochten,⁴⁶ bevond het zich in sterk verwaarloosde staat. De grootscheepse restauratie duurde bijna twee jaar, waarbij het huis in zijn originele staat – met wat hedendaagse aanpassingen – werd teruggebracht. Deze restauratie, uitgevoerd door het Loenense aannemersbedrijf Verwoerd, werd in 2007 bekroond met de bronzen troffel, een prijs die de gemeente Maarsse jaarlijks uitreikt aan het meest zorgvuldig gerestaureerde pand binnen haar gemeentegrenzen. Een nieuw element dat de eigenaar – zelf fervent verzamelaar en kenner van o.a. Nederlandse en astronomische uurwerken – aanbracht, is een variant van het centrum gedeelte van het Eyse Eisinga planetarium in Franeker (afb. 14). Dit is gebouwd onder leiding van en door Piet de Ruiter, momenteel een der meest getalenteerde Nederlandse uurwerkmakers met een sterk gevoel voor de 18de eeuw, in samenwerking met Sjaak Lagerweij en Albert Hoogendoorn (firma Verwoerd).

De twee lantaarns aan weerszijden van de voordeur, bekroond met een koperen aarde- en een hemelbol, verwijzen hiernaar. De eigenaar heeft zelfs de naam van het huis aangepast en veranderd in ‘planetarium Zuylenburgh’.

Afb. 14. Het planetarium van Zuylenburgh, een variant op het middendeel van het Eyse Eisinga planetarium in Franeker. (Foto Jan J. van Dijk, Maarsse)

Afb. 15. **Zuylenburgh** anno 2009 met links het koetshuis en rechts het belendende **Swaenevecht**. (Foto auteur)

Zo is dit pand, ruim 250 jaar na haar bouw, weer in oude glorie hersteld en in staat ook de komende eeuwen te trotseren.

Drs. Juliette J.M.A.M. Jonker-Duynstee

2009

Literatuur

Aa, A.J. van der, *Aardrijkskundig woordenboek Nederland 1851*, deel XIII, blz. 327

Christemeijer, J.B., *Het lustoord tussen Amstel en Grebbe, 1837*, I, blz. 98/99.

Craandijk, J., *Wandelingen door Nederland met pen en potlood* deel 2, 1876, blz. 254.

Luttervelt, R. van, *De buitenplaatsen aan de Vecht*, Lochem 1948

Munnig Schmidt, E. en A.J.A.M. Lisman, *Plaatsen aan de Vecht en Angstel*, Alphen aan de Rijn 1997

Tromp, H. *Private country houses in The Netherlands*, Zwolle 1997

Herwaarden, G. van, *Buitenplaatsen*, Zwolle 1998

Heurneman, M. en B. van Santen, *De Utrechtse wijken-noordwest*, SPOU, z.j

Gaasbeek, F. (eindred.), *Maarsse, geschiedenis en architectuur*, SPOU, Zeist 2007

Bronnen:

Het Utrechts Archief

– archief slot Zuylen

- Dorpsgerechten Oud-Zuilen
 - Notariële archieven
 - Archief Ned.Hervormde kerk gemeente Zuilen
- Archief Maarssen

Met dank aan de heren C.Bloemendaal, A.J.A.M. Lisman, B. Visschedijk en E. Munnig Schmidt voor het delen van hun kennis.

Noten

- 1 Slot Zuylen was van 1617-56 in handen van Adam van Lokhorst. Zijn dochter, Anna Elisabeth, trouwde met Gerard van Reede, heer van Nederhorst, Kortenhoeft, Vreeland, Overmeer en Horstermeer. Hun dochter, eveneens Anna Elisabeth geheten, trouwde in 1665 met Hendrik Jacob van Tuyll van Serooskerken, waardoor slot Zuylen in handen kwam van de familie Van Tuyll.
- 2 Monumentenzorg, d.d. 29-8-1984. Kad. Aanduiding MD103, objectnr MAA-34. "Gebouw met erf, circa 1750, neo classicisme. Herenhuis met erf aan de Vecht, aan de voorzijde door een hekwerkje van de straat gescheiden. In de siertuin voor het pand staan twee grote beuken en een eik. Links achter het pand staat het voormalig koetshuis (thans om te bouwen tot woonhuis). Het pand is aan twee zijden toegankelijk via een oprijlaan, die naar de ingang op de bel-étage leidt. Het pand is vierkant, heeft een rood pannendak afgeplat schilddak en is symmetrisch opgebouwd. Er is een brede geprofileerde kroonlijst, bakstenen hoekpilasters en een risalerend middendeel. In dit middengedeelte bevindt zich de ingang met geprofileerd deurkalf en een snijraam. Het geheel wordt omlijst door een pilasterstelling met hoofdstel. De omlijsting loopt door rond het daar bovengelegen venster en heeft een segmentboogvormige afsluiting met decoratief patroon. Op de bel-étage en de eerste verdieping zijn 6-ruits schuifvensters met luiken. De vensters van het souterrain zijn draaivensters met roeden en luiken. De dakkapel in het midden boven de kroonlijst heeft een 4-ruits draaivenster. Op de hoeken van het dak staan grote schoorstenen. In de linker zijgevel is een hoog 15-ruits schuifvenster. Het huis is van architectonische betekenis vanwege bouwtype en symmetrische voorgevel met omlijste deurvensterpartij en vanwege de bijzondere ligging in het dorpsgezicht."
- 3 Kaartboek Zuylen, HUA inv. nr. 283.
- 4 C. Specht, Caerte van de Vrijheid der stad Utrecht volgens decisie van den jare 1539, 1696, onder meer afgebeeld in M. Donkersloot-de Vrij, *De Vechtstreek*, Weesp 1985, blz. 86-87.
- 5 I. Tirion, Kaart van de stad Utrecht en derzelver vrijheid, 1757 (UBA, 64-32-44).
- 6 Struick, J.E.A.L., Zuilen, 1973.
- 7 Daniel Stoopendaal, 'Het Dorp ZUYLEN; en daer neven het (1) land- / huis van Juffr: du Pon.' 'Le Village de ZUYLEN avec (1) La maison de /Mademoiselle du Pon.' '7', 1710-1719, ets, HUA cat. nr. 201012. Vergelijk het dak en schoorstenen van Groenhoven (1) met die van Zuylenburgh, zij zijn zeer gelijkend.
- 8 Prent opgenomen in: *Jan de Beijer, 18de eeuwse gezichten van steden, dorpen en huizen*, deel II, drs. H. Romers, Alphen aan de Rijn 1994.
- 9 D. Verrijk, Gezicht op Zuilen, KHA, Atlas Munnichs van Kleef nr. 642.
- 10 Anonieme kunstenaar (J. Versteegh?), 'het Dorp Suijlen 1756', grafiet, uit het zuiden, HUA cat. nr. 200995, uit het noorden cat. nr. 200996.
- 11 D. Verrijk, 'Het Dorp Zuilen bij Utrecht', 1760-1780, pen en penseel, HUA, cat. nr. 200997.
- 12 Anonieme prent uit ca. 1788, afkomstig uit *Vaderlandsche gezichten / Tegenwoordige Staat der Ver-*

- eenigde Nederlanden*, uitgegeven in 1788. Op de titelpagina van de tiende prentenserie staat het jaartal 1788 vermeld: 'In den Jaare 1788 naar 't leven getekend door J. Bulthuis, en in 't koper gebracht door K.F. Bendorp, [...]'. De prent heeft aan de achterzijde een beschrijving van het dorp Kockengen (anoniem, 19de-eeuws handschrift). HUA cat. nr. 201002.
- 13 *Maarssen-geschiedenis en architectuur*; SPOU-uitgave 2008, blz. 167 (HUA, NA U178a6-31/2).
 - 14 Dit akkoord is ook geregistreerd, op 5 juni 1752: HUA, Dorpsgerechten, toegang 49, inv. nr. 2460 (1731-1766), folio 108 v.
 - 15 HUA, 242-A 3, acte nr. 70 '*huysinge, erve en grond, geappropriert tot bakkerye, met bakkersgereedschap op de hoek aan de Valbrugh*'.
 - 16 HUA, Dorpsgerechten, toegang 49, inv.nr. 2460.
 - 17 Diederik woonde op slot Zuylen en voltooide in 1752 een grootscheepse verbouwing aan het slot naar ontwerp van Jacob Marot, waarbij het grimmige verdedigingskasteel verbouwd werd tot een modern, bewoonbaar geheel. Als oudste zoon bezat hij het leeuwendeel aan land en goederen. Alleen al in Oud-Zuilen waren dit, naast het slot, alle landerijen onder Zuilen gelegen tussen de Vecht en de Groeneweg, van de Clop tot aan de Westbroekse watermolen, het gerechtshuis, de rechten van tol en visserij, diverse huizen in Zuilen, een steenoven, pannbakkerij en twee tichelarijen, veel bouwland en houtgewas.
 - 18 HUA, Archief slot Zuylen, inv. nr. 1272. Een inboedellijst zit hier echter, ondanks de vermelding, niet bij.
 - 19 Dubois, P.H. en S., *Zonder vaandel, biografie Belle van Zuylen*, Amsterdam 1993, blz. 110.
 - 20 HUA, Archief slot Zuylen, inv. nr. 1272.
 - 21 Ibidem, inv. nr. 1268. De oudste zoon Frederik, ook wel 'dolle Frits' genoemd, kon het blijkbaar niet goed vinden met zijn stiefmoeder Johanna Elisabeth, die na de dood van Jan Maximiliaan op Kasteel Heeze bleef wonen. Toen zij een brief van Frederik aan een vriend onder ogen kreeg met daarin de tekst: '*Quand la vieille folle sera morte on dansera au chateau!*' (Als die ouwe zottin dood is zal er op het kasteel gedanst worden!), heeft ze hem woedend onterfd. Coppens, T. in Museumtijdschrift VITRINE zomer 1998. Johanna was blijkbaar wel erg gesteld op de jongste vier kinderen uit het eerste huwelijk van haar man en hun kinderen; in haar testament van 1766 bedeedde zij ze met bedragen vanaf 100.000 gulden en meer, haar huis in Den Haag en de heerlijkheid Heeze. Zelfs Frits erfde nog 150.000 gulden ...
 - 22 HUA, Archief slot Zuylen, inv. nr 1272.
 - 23 Deze informatie komt van de heer C. Bloemendaal uit Maarssen, die dit wel opgetekend heeft ten tijde van een vroeger onderzoek, maar helaas zonder bronvermelding. Ik heb het niet terug kunnen vinden.
 - 24 HUA, Archief slot Zuylen, inv. nr. 36. De erfpacht situatie rond dit gebied moet nog verder uitgezocht worden. In 1754 moest erfpacht betaald worden aan Ormea, here van Papendorp, nu, in 1804 wordt gesproken over een betaling aan de heer van Cattenbroek.
 - 25 Deze asbak werd ook al in 1750 genoemd in de overdracht van vruchtgebruik van de twee genoemde huisjes. Deze waren, met de asbak, toen eigendom van de kerk. Dorpsgerechten, inv. nr. 2460, folio 95. Een asbak was een bekend verschijnsel in die tijd. Het was een vuilopslagplaats waar men de as uit de kachels en afval kon storten. Dit afval werd vaak een paar keer per jaar bij opbod verkocht aan boeren, die het als mest voor hun land gebruikten.
 - 26 *Jaarboekje Nederlands Patriciaat*, 75ste jaargang 1991, blz. 174.
 - 27 Johanna Maria was een dochter van Willem René, maarschalk van den lande Utrecht, die weer een zoon was van Diederik Jacob. Willem René en zijn vrouw, Johanna Catharina Fagel, kregen zeven kinderen: Diederik Jacob (1772), Hendrik (1773), Carel Emmanuel (1775), Willem Rein-

- oud (1777), Jacoba Elisabeth (1781), Johanna Maria (1783) en Reinoud Gerard (1786). HUA, toegang 76, inv. nr. 1091.
- 28 Ibidem.
- 29 HUA, Archief Slot Zuylen, inv. nr. 36.
- 30 Ibidem, inv. nr. 191, 187, 188.
- 31 Ibidem, inv. nr. 294.
- 32 Ibidem, inv. nr. 1238.
- 33 Ibidem, inv. nr. 1238.
- 34 ibidem, inv. nr. 330.
- 35 Ibidem, inv. nr. 98.
- 36 Nr. 32 van 21 augustus 1902.
- 37 Ibidem, inv. nr. 296.
- 38 Ibidem, inv. nr. 1352.
- 39 Ibidem, inv. nr. 288.
- 40 Op slot Zuylen verleden, in tegenwoordigheid van D.M. Plomp en D.Schroor, notaris G.James te Maarssen, ibidem, inv.nr. 1360.
- 41 HUA, ibidem.
- 42 Ibidem, inv. nr. 8.
- 43 Acte verleden bij notaris A.M Brouwer te Utrecht, d.d. 27 januari 1960.
- 44 Koopcontract verleden op 22 september 1982 bij notaris G.H. van Empel te Utrecht. Verkopende erfgenamen waren: Hans Georg Inundat als lasthebber van: Frederik Leopold Samuel Frans, Willem René Albert, Everard Constantijn Marie, Johanna Wilhelmina, Henriette Françoise Margaretha, Brigitte Barbara Renée en Agnes, allen Van Tuyll van Serooskerken.
- 45 Archief gemeente Maarssen, I-853.3.
- 46 Acte verleden bij notaris A. Buma te Amsterdam d.d. 9 januari 2006. In 1991 had een kadastrale omnummering plaatsgevonden van D 103 naar D 183.

Bijlage 1 Lijst van eigenaren Zuylenburgh

- 1737-'52 Willem Witsen, schepen van Zuilen en Swesereng en Neeltje Dirkze
- 1752-'63 Jan Maximiliaan van Tuyll van Serooskerken (1710-'62), generaal majoor ten diensten dezer lande. Waarde in 1763 getaxeerd op 11.000 gulden
- 1763-1801 Frederik Christiaan Hendrik Van Tuyll van Serooskerken (1742-1805), zoon, via vererving.
- 1784 bewoner: Hermanus van Vianen (1712-1791), raadsordinaris aan het hof van Utrecht
- 1804 Anne Molenaar en Albertus Verhoesen.
- 1804-'25 Jhr Cornelis Backer Hendriksz, na zijn overlijden in 1819 zijn vrouw Agnes Maria Dedel en vier kinderen. Koopt het huis voor f13.700,-.
- 1825-'43 G.N. Laan, controleur (ontvanger der directe belastingen te Utrecht) wonende te Zuilen, koopt het huis voor f8.600,-.
- 1843-'47 Johanna Maria vTvS (1783-1847). Koopt het huis voor f15.500,- via haar gemachtigde, Jacob Gerard van Nes, lid van de Tweede kamer der Staten Generaal en ridder van de Nederlandse Leeuw.
- 1847-'64 Willem Reinoud baron vTvS, 'generaal in Engelschen dienst' (1777-1864), door vererving van zijn zuster Johanna Maria.

- In 1850 koopt W.R de drie naast gelegen arbeidershuisjes met tuin, sectie A 147 t/m 150 voor f2000,- erbij.
- 1865-'78 Willem René baron van vTvS (1813-'78) 'grootmeester van het huis des Konings', door vererving van zijn kinderloos gestorven oom. Van 1864 tot aan haar overlijden in 1871 had de weduwe van Willem Reinoud, baronesse Maria Deutz van Assendelft het vruchtgebruik van Zuylenburg. In 1872 werd Zuylenburgh en twee ernaast liggende huizen alsnog door hem gekocht voor f17.000,-. Na zijn overlijden in 1878 wordt het huis geschat op 14.000 gulden.
- 1872-'77 huurder: B. Langeveldt-Barus voor f530,- per jaar.
- 1878-'99 weduwe van Willem René, Françoise Margaretha van Weede (1823-'99), wonende op slot Zuylen.
- 1899-1921 Frederik Leopold Samuel Frans baron vTvS, ingenieur (1858-1934), achterneef, via vererving. Erfde ook slot Zuylen.
- 1905 huurder: Dhr Eekhout
- 1911 huurder: M.A. Plomp
- 1921-'58 Frederik Christiaan Constantijn baron vTvS (1886-1958), zoon van Frederik Leopold, opperkamerheer van H.M. de Koningin. Hij woonde op slot Zuylen. Bracht dit in 1951 onder in de Stichting slot Zuylen.
- 1935 huurder: dominee Bootsma, legerpredikant
- 1935-'53 huurder: O. Norbruis, burgemeester van Oud-Zuilen
- 1953-'81 huurder: familie Schuit
- 1958-'82 erven van F.C.C. van Tuyll van Serooskerken
- 1982 -2005 Peter Bender
- 2005 - Engelbertus Rudolf Degenaar en Louise Alexandra Vrij

Bijlage 2 Bespiegelingen van Dick Norbruis (1930-2005) die van 1935 tot 1953 woonde op 'Groot Zuylenburg'

Het dorpje Zuilen kende in 1935 alles. De adel zetelde in het kasteel, de geestelijkheid in de pastorie, de magistraat in 'Groot Zuylenburg' en de bourgeoisie in 'Klein Zuylenburg', de lijfeigenen woonden met de kleine middenstanders samen in de dorpsstraat in het 'Rechthuis' woonde een boer. De bewoners van het grote huis worden gerekend tot de heersende klasse en aanvankelijk gedroeg men zich tegenover ons als tegenover de kasteelheren. Toen we er pas woonden nam men voor ons, de zonen van de burgemeester de pet af en mompelden 'dag jonker'.

Groot Zuylenburg

'Alles was groot: het huis, de schuur, de tuin en de daar aanwezige woudreuzen. Men stapte het huis niet binnen, maar men betrad het. Via de treden van de stoep en de zware voordeur ging men de hal binnen. Wij noemden het de gang en dat was het ook, maar wel erg breed en lang, met een witmarmeren vloer en aan het eind de glazen tuindeuren. De eerste deur rechts naar de woonkamer, de eerste deur links naar "vaders kamer", De woonkamer en suite met de salon daarachter. Samen vormden zij een ruimte die 's winters nooit echt warm te stoken was (centrale verwarming ontbrak). Tegenover de salon, de keuken. Dit was oorspronkelijk een dienstkeuken geweest. Van hieruit een trapje naar de leveranciers ingang en vandaar weer een trapje naar de oorspronkelijke keuken. Deze

lag onder de dienkeuken en maakte deel uit van het keldercomplex dat zonder het gehele huis lag. Hier was vroeger gekookt op een gemetseld fornuis dat nog functioneerde. Wie naar de kelder ging moest nader preciseren naar welke kelder. Er was een kelder onder de huiskamer, hier werden bliken stampot en stukken vet opgeslagen om in geval van evacuatie de vluchtelingen te voeden. Later werd er antraciet in gestort en aardappelen. Een kelder onder "vaderskamer". Hier werd een rek getimmerd om gasmaskers op te slaan. Later werden hier appels bewaard. Bij gebrek aan kisten werd de hele kelder vol gestort met appels. De kelder onder de salon was in twee delen gesplitst. Het voorste deel voor weckflessen. In het achterste deel van alles, onder andere Keulse potten met zuurkool en eieren in waterglas. In mei 1945 werden de wapens van Duitse militairen hier opgeslagen.

Iedere kelder had een zware deur met een sleutel van stevig formaat. Het patroon met de lege gang waarop de kamers uitkwamen deed zich niet alleen voor in de kelders en gelijkvloers, maar ook op de eerste verdieping. Hier kwamen zes kamers op de gang uit, de zevende deur gaf toegang naar de zoldertrap. Meer nog dan de kelder bood de zolder gelegenheid om te fantaseren. De vier afgetimmerde meidenkamers waren nog wel zakelijk, maar in de donkere nissen achter de rookkanalen waren geheimen verborgen. In het midden van de zolderruimte was een houten platform getimmerd en van hieraf ging de trap naar een zolderluik dat met twee haakjes was vastgezet. Als dit luik was opgelicht kon je je op het dak hijsen en was het uitzicht groots. Het bouwwerk naast het huis noemden we "de schuur". De kubieke inhoud was groter dan dat van vier arbeidershuisjes. Beneden was er ruimte voor enkele rijtuigen en was er een stal voor vier paarden. De verdieping was in drie gedeelten gesplitst. Er was een tuigkamer, een grote hooizolder vanwaar men met een trapje de lager gelegen voorzolder boven de paardenstal bereikte. De tuin was L vormig, een hectare groot en gemarkeerd door vijf woudreuzen. Het dwarse deel van de L liep evenwijdig aan de Dorpsstraat tot achter de bakkerij van Lamfers.' 'De eerste rantsoening in oorlogstijd betrof de brandstoffen. De toewijzing werd afgeleid van het verbruik in het voorafgaande jaar. Hierover moest de leverancier dus informatie verschaffen. Nu was 1939-1940 een strenge winter geweest en er was veel verstookt. We hadden in Groot Zuylenburg vijf kachels; de Juncker & Ruh in de woonkamer, een haard in de salon die nooit goed warm te krijgen was, een Salamander in de keuken, een Salamander in de studeerkamer en een Godin in vaderskamer. De Juncker & Ruh en haard waren fijnproevers, die alleen antraciet konden verdragen. Door het ontbreken van c.v. was het niet mogelijk het huis vorstvrij te houden en door de brandstofrantsoening werd dit probleem vergroot. De eerste activiteiten in de badkamer bij strenge vorst dan ook uit het breken van het washandje en een gat plassen in de bevroren w.c. De keukenkachel verteerde alle brandstof maar werd in de vooroorlogse jaren vooral met coles gestookt. Het rendement van deze kachel was hoog, omdat die midden in de keuken stond. De kachelpijp die ettelijke meters lang was, was met ijzerdraad opgehangen. Ter plaatse waar hij in het rookkanaal verdween kon je hem met de hand aanraken zonder je te branden, maar dan moest je als klein kind wel klimmen, eerst op het aanrecht, vandaar op de ombouw van de kraan, een houten kastje, vandaar op de ombouw van de trap naar de leveranciers ingang. In de herfst van 1940 arriveerde een schip met turf. Dat ging nog buiten de rantsoening om. De lading werd aan de dorpsbewoners verkocht en een zeer aanzienlijk deel kwam bij ons in de schuur. Vlak achter de schuur stond een enorme kastanjeboom. Die werd in de oorlog geveld. Het hout werd opgestookt.'

'Dolle dinsdag was de dag van de geruchten. NSB-ers vluchtten, sommige Duitsers ook. Het verzet kwam in actie. Er werden kopspijkers gestrooid en brandbommen geplaatst. In een nabijgelegen dorp was een burgermeester door de Duitsers gefusilleerd. Toen kwam de Ortskommandant bij ons op bezoek, samen met een Nederlands sprekend figuur. Vader kreeg de opdracht om sabotage te voorkomen. Bij hun gesprek hadden ze hem gerustgesteld: "Es ist hier nicht so schlimm Herr Bürgermeister". Vader vroeg Baron van Tuyll om raad. Diens advies was; "Weg wezen". Vader verdween op de fiets. Evenals andere avonden werd een radio van zolder gehaald om naar Radio Oranje te

luisteren. Voor alle zekerheid zat mijn broer Hessel boven op wacht. De uitzending was nog maar net begonnen of Hessel riep naar beneden: "De Duitsers zijn terug". Mijn beide broers, die in de omgeving ondergedoken zaten, vluchtten snel weg en ik bracht de radio naar de geheime bergplaats op zolder. Er werd gebeld. Er volgde een verhoor, ze probeerden te weten te komen waar mijn vader was. Wij wisten het niet. Hij belde ons later op en bleek ergens in Zuilen te zijn. Mijn moeder en ik sliepen de eerstvolgende nacht bij de familie Van Tuyl. We sloten Groot Zuilenburg af. Mijn ouders vertrokken kort daarop naar familie elders in Nederland. Ik bleef in Zuilen. Eerst bij de familie Van der Wilt die er de molens beheerde, later bij de familie Lamfers (bakkerij). Groot Zuilenburg kort na ons vertrek in beslag genomen door een NSB burgemeester met trawanten'.

Bespiegeling van Hessel Norbruis (1922-2006) die van 1935 tot 1949 woonde op Groot Zuilenburg'

De 'ondergrondsen' begonnen de Duitsers hoe langer hoe meer dwars te zitten. Om de bewegingen van Duitse troepen te hinderen werden op de wegen zo nu en dan kopspijkers gestrooid. Zo kwam dan op een dag een Duitse officier op het gemeentehuis met de opdracht dat de burgemeester moest zorgen dat de wegen vrij bleven. Vader zei toen: "Hoe moet ik dat doen, moet ik met een bezem de straat schoonmaken? Met welk recht vraagt u dat van mij? Waarop de Duitser zijn pistool trok en zei: "Wir haben nur ein Recht" en vertrok. Vanaf die tijd was vader zeer bedacht op zijn veiligheid en belde regelmatig naar huis als hij weg was." Zo ook op de dag waarover mijn broer Dick heeft geschreven. Ik vluchtte die dag weg, heb nog een dag verborgen gezeten in een kuil in de tuin. Daarna op verschillende adressen in Zuilen, waaronder een stal boven de koeien.

Toen kwam de bevrijding. Groot Zuilenburg stond verlaten. Het Militair Gezag verbood ons om in huis te gaan. Immers het was bewoond geweest door een NSB burgemeester. Dus konden we, met mijn ouders, er niet in. De Engelsen arriveerden in Zuilen. De C-Company van Kings Own Yorkshire Rifle Regiment. Een kapitein kwam naar voren en liep naar mij toe. 'Do you speak English', 'Yes sir'. Hij: 'I need some interpreters' Ik: 'I am your interpreter'. De kapitein vroeg mij; 'I need an office' Ik wees hem op Groot Zuilenburg, dus namen we ons huis weer in bezit. In mijn studeerkamer kwam het Office. Vader en moeder kwamen weer thuis.

De Engelsen bleven in Zuilen, omdat daar alle Duitse troepen ontwapend moesten worden. Ook moesten ze ondervraagd worden om uit te kunnen maken of het oorlogsmisdadigers waren. Tegenover ons huis aan de overkant van de Vecht was een park. Daar verbleven de Duitsers. Duitse officieren werden ontwapend in onze voortuin. De wapens werden opgeborgen in de 'wijnkelder'. De grote sleutel werd door de sergeant majoor opgeborgen. Schildwachten liepen dag en nacht om de gevangenkampen, maar ook rondom ons huis.

Bijlage 3 Notities van O. Norbruis (1894-1970), burgemeester, bewoner van Groot Zuilenburg van 1935-1954

Het was in de mooiste tijd van het jaar dat we ons Zuilens verblijf betrokken. 15 juli.

Een verhuizer uit Schoonebeek bracht alles in een dag over en kon toen samen met stoffeerdere, die reeds vooraf waren gegaan om gordijnen op te hangen en veel vloerbedekking aan te brengen, alles voorlopig een plaats geven. Zelf gingen we met een voor dit doel gehuurd autobuše waarin we met ons acht zielen hadden plaatsgenomen, terwijl de nodige handbagage en een paar rijwielen tevens met de bus konden worden meegenomen. Bij het verlaten van onze ambtswoning in Schoonebeek lieten wij naast vele kostbare herinneringen en vele in de loop der jaren verkregen vrienden nog

Afb. 16. Burgemeester Norbruis (links) en zijn vrouw (rechts) en hun huishoudster begin jaren 1960. (Coll. O. Norbruis)

node de tuin achter, die op mijn eigen aanwijzingen aangelegd, nu zijn veelzijdige vruchtbaarheid bewees. Appels en peren in vele variëteiten er waren er zelfs die drie tot vier soorten op eenzelfde stam droegen, pruimen, frambozen en rode, witte en zwarte bessen. Alles moesten we achterlaten voor mijn nog niet benoemde opvolger zonder ook maar een enkel boompje of struikje in het vizier te hebben in de tuin van Groot Zuylenburgh.

Toen Groot Zuylenburgh werd gebouwd en met de erbij behorende gronden werd afgepaald, vond dit als volgt plaats. Vrijwel het gehele gebied van het dorp Zuilen behoorde tot de bezittingen van het kasteel. De bouwer van het huis nu had als generaal dienst gedaan in het Engelsche leger en wilde bij het einde van zijn dienstverband weer in Zuilen wonen. Volgens mijn zegsman scheen deze baron van Tuyll meer liberale denkbeelden te hebben omhelsd dan zijn familie en tijdgenoten die het Huis te Zuylen bewoonden. Hij bouwde toen voor zich tegenover de brug een woning in de open ruimte tussen Swanen-Vecht en de huisjes aan de Dorpsstraat, terwijl naast het huis een koetshuis met paardenstallen werd ingevuld. Bij dit huis behoorde in den aanvang al de grond welke achter het huis en de Dorpsstraat was gelegen ten diepte van ongeveer meter. Terwijl het huis zelf op sterk verhoogd terrein werd gesticht en de kelders zo voortreffelijk waren gemetseld dat bij het hoogste waterpeil in de Vecht geen druppel water binnen kwam, liep de tuin naar het oosten en westen geleidelijk af. Zwaar hout, eiken en beuken, maakte op ons zelf en ook later op vele bezoekers een diepe indruk. Eén van de eiken kon men met vijf man nauwelijks omarmen. Langs de sloot welke de grens

met het aan het kasteel behorende Sterrenbos uitmaakte was zwaar opgaand hout geplant met eiken hakhout eronder. Het geheel was daardoor vrij en wel beschut. In het noordwestelijke deel stond als afsluiting een zware prachtige linde met eronder een bankje op twee hardstenen voetjes. Deze linde stond zeker op een verhoging van ongeveer anderhalve meter en vormde als het ware een natuurlijk plafond om te worden benut als spreekplaats, wanneer voor bepaalde doeleinden, conferenties zouden worden gehouden in de grote ruime vlakte welke er voor lag geheel met esdoorn omzoomd. Onder deze linde trof ik dikwijls mijn kinderen met hun meest intieme vrienden en veel later verbleven zij daar onder het geboomte overdag veel, om in de open lucht en in volkomen rust en stilte te studeren. Deze plek van de tuin kreeg daardoor later in ons gezin de naam 'het college'. Sinds de oorlog was dit plekje van zijn glans beroofd door het vandalisme der NSB-ers. Terwijl wij steeds het nodige beleid hadden getoond bij het verzamelen van brandhout in de brandstoffenloze tijd van de oorlog en in overleg met de eigenaar slechts zulke bomen werden geveld die in de toekomst toch zouden moeten verdwijnen, of die wegens misgewas zouden moeten verdwijnen zaagden de 'landwachters' die als lijfwacht van hun 'hauptmann' het huis mede bewoonden de hiervoor beschreven prachtige linde af. De ergernis was extra groot toe later bleek dat ze nog te lui waren geweest om het hout voor de kachelbrandhaard in gereedheid te brengen. Gelukkig had de natuur buiten onze opzet toch nog weer meegewerkt aan enig herstel. In het begin van de oorlog had Baron van Tuyll in overleg met mij een kleine loopgraaf laten maken, waarin wij bij luchtaanvallen een schuilplaats zouden kunnen bieden aan de kindertjes der kleuterschool van het oude dorp. Een plank over de scheidingsloot bood toegang tot mijn tuin en op honderd meter afstand van het schooltje zouden de kleintjes dan eventueel een veiliger plekje kunnen vinden. Gelukkig is de schuilplaats nimmer gebruikt. Intussen was het vrij verse hout waarmee de loopgraaf was gebouwd in enkele jaren uitgegroeid tot een bosje dat tenminste enige opvulling gaf na de ontluistering.

Groot Zuylenburgh was oorspronkelijk uit een zeer ruime beurs gebouwd en de bewoners hadden zich niet hoeven te bekrimpen tijdens de bewoning. Voor stal- zowel als voor huispersoneel waren goede slaappleatsen ingericht, zodat de paarden een even voortreffelijke zorg bij nacht en dag hebben genoten als de bewoners en hun gasten.

In alle vertrekken vonden wij bellentrekkers welke op de gang met bellen waren verbonden. Elke bel had een eigen toonhoogte en als het personeel in de goede andere tijd dus enigszins muzikaal van gehoor is geweest hoorde men in de grote statige keuken terstond van welke kamer het signaal was gegeven dat om assistentie vroeg. Een zware bel aan de voordeur overstemde al de andere schelgeluiden en eindelijk was boven op het dak nog een klokje aangebracht, dat op welluidende wijze het gehele personeel bijeen riep, ook uit de verste hoeken van de boomgaard, die noordelijk van de tuin gelegen oorspronkelijk bij Groot Zuylenburgh had behoord. Een enkele maal werd aan het klokkentouw getrokken als we gasten hadden en de kinderen op het etensuur nog niet allen binnen waren. Ook toen de verloving van de kroonprinses bekend werd en overal de klokken luidden, stemde ons dienstmeisje op enthousiaste wijze in met de blijdschap van ons volk. Op de brug dansten getrouwde vrouwen terwijl het middaguur nog niet was aangebroken. Het klokje van Groot-Zuylenburgh werd dusdanig in de blijdschap betrokken dat het oude klokkenstoeltje het begaf met als gevolg dat de klok van het hoge dak af naar beneden viel. Gelukkig niet op de grote hardstenen trap voor het huis, maar in het grasveld ervoor. Natuurlijk werd dit ouderdomsgebrek in de revisie genomen en pronkte ons klokje weer spoedig op het huis. Het mocht daarvan mee jubelen in de feestvreugde van het Koninklijke huwelijk en bleef de trots van het huis tot de Duitsers met vele torenklokken ook dit ons zo lief geworden klokje kwamen stelen om er bommen of granaten van te gieten. Zij die bewust de oorlog 14-18 hadden meegemaakt en wisten hoe in die periode bijvoorbeeld in België overal de ijzeren hekken voor de huizen waren weg gesloopt, bevreesdde de inleveringsplicht niet zo. Wij waren dan ook blij dat Groot-Zuylenburgh deze volkomen ontluistering

bespaard bleef. Bovendien hadden de hekken in oorlogstijd een dubbelfunctie. Was in vreedestijd het zware hekwerk met een tweetal dubbele inrijhekken een vrijwaring van honden en hield het de niet altijd even beleefde straatjeugd op afstand, in oorlogstijd sloten wij steeds de draaihekken af om een voorwaarschuwing te hebben tegen onwelkome bezoekers. Immers het krakend geluid van de hekken kondigde altijd een paar seconden van te voren aan dat er zou worden gebeld. We merkten ook dat een bezoek aan de tuin achter werd gebracht omdat onze waakzame viervoeter Cito steeds aansloeg als bij avond het piepend geluid van het hek bij ons doordrong.

Voor hen die het huis hebben gekend in de tijd dat het door ons werd bewoond wil ik nog even de gelegenheid te baat nemen om vast te leggen hoe het huis in normale tijd werd benut. Het spreekt vanzelf dat in oorlogstijd noodgedwongen ook wij ons beperkingen moesten opleggen al zou het alleen zijn uit gebrek aan brandstoffen. Ik wil dan het huis met mijn lezers doorwandelen als of ze nu voor het eerst bij mij op bezoek komen. Wellicht dat een herinnering aan een en ander ook bij hen in beginsel nog weer even prettige voorstellingen oproept als dit bij mij doet. Bij een eerste bezoek heeft vrijwel iedereen de gewoonte, tenminste als dit bezoek te voren is aangekondigd, te trachten een goede indruk te maken. Wij deden dit door speciale visites te ontvangen in de achterkamer van de suite. Deze strekte zich over de gehele diepte van het huis uit, waardoor elke kamer ongeveer 7,5 meter diep was bij een breedte van ruim 7 meter. Na zich halverwege van zijn garderobe te hebben ontdaan, bracht het meisje dat open deed de gasten aan het einde van de gang. Daar werd men meestal door een van ons tweeën of soms ook door ons beiden begroet. Velen van mijn bezoekers spreken dan dikwijls reeds hun respect uit voor de grootse entree, welke zulk een corridor maakte, die naast de eigen breedte van twee meter, door een riant trappenhuis werd onderbroken. Een brede trap met zeer prettige opstap leidde naar de verdieping, halverwege door een plafond onderbroken, terwijl naar de toiletten een trap naar beneden leidde. De statige tik van 'pake syn klok' op de gang klonk in de ruime gewelven als om vertrouwen te wekken bij diegenen die uit ruimtevrees zich niet behaaglijk zouden gevoelen. De kapstok welke we tegenover de trap in een gewelfde nis hadden gehangen bood altijd ruim gelegenheid voor het afleggen van jassen en hoeden, omdat moeder de regel had ingevoerd dat de kinderen van een staande grote ijzeren ophang gelegenheid gebruik maakten. Vooral werd er ook op gelet dat de paraplustandaards trouw werden benut om het bevuilen van de geheel marmeren gang te voorkomen. Trad men de deur van de salon binnen dan deed de aanwezige ruimte voor beide partijen weldadig aan. De bezoekers kregen een welkome gelegenheid zich te oriënteren als ze werden aangediend en de bewoners hadden ook dan nog volop gelegenheid hun gasten welkom te heten en allen rustig op hun gemak te stellen. Een ruim bankstel nog aangevuld met een paar crapauds en een paar kleinere stoelen was midden in de kamer geplaatst, zodat men een gelegenheid had een ieder een plaats aan te bieden naar keuze, waarmee ik bedoel dat men meer dicht bij de haard zeer spoedig kon bijkomen als de winterse koude in de gang de kleumerige figuren reeds op zware proef hadden gesteld, of dat men knus in de grote bank wilde plaatsnemen om te duidelijker te doen uitkomen dat men als pas verloofd paar zich of elkaar kwam voorstellen in het grote huis achter de hekken. De kamer was in lichtgrijze tint geschilderd. De prachtige porseleinen deurknoppen op de onderscheidene deuren, spreken van een romantisch verleden. De ramen aan de achterzijde van het huis gaven een volle aanblik op de diepe tuin waarbij steeds een ieder opviel hoe de groene en de bruine beuk in kleurenpracht wedijverden met de twee eeuwen oude eik, die midden in de tuin zich als een koning liet gelden. Geheel op de oostgrens van ons perceel stond een dichte rij van kaarsrechte eiken met hakhout eronder om ons te beschermen tegen de noordooster koude en in de meest zuidoostelijke hoek van de tuin was een pittoresk bosje aangelegd. Hier fleurden en geurden de frambozenstruik aan de randen en kon men een in het groen verscholen hazelnoot wegpikken met de gedachte, dat de overigens vruchtenloze tuin toch nog wat bekooring had.